

U drugom delu knjige objavljen je korpus dokumenata i priloga iz ravnogorske štampe i publicistike koji se odnose na osnovnu temu istraživanja i pojačavaju njenu izvornu osnovu. Ovi izvori mogu se podeliti na tri grupe: idejne osnove, nacionalno pitanje i društveno uređenje i socijalno-ekonomski program. Unutar svake grupe izvori su razvrstani hronološki po datumu nastanka. Tekstovi su autentični i integralni osim jednog, koji je zbog obima dat u

skraćenoj verziji. Smatramo da je ovakav prilog koristan naročito kada se radi o osetljivoj temi kao što je ova, jer skeptični čitalac može kritički da preispita naučno utemeljenje tumačenja i vrednosnih sudova autora. Stoga ocenjujemo da je knjiga Milana Vesovića i Koste Nikolića nezabilazna literatura za objektivno sagledavanje četničkog pokreta Draže Mihailovića.

Mr Dragan ALEKSIĆ

Dragomir Lončar, Ljubodrag Dimić, Branko Petranović,
– Bibliografija i biobibliografija, Beograd 1996.

Odlaskom sa životne scene, prof. dr Branko Petranović ostavio je za sobom čitavu biblioteku svojih radova, koji ga čine "najplodnijim savremenim jugoslovenskim i srpskim istoričarem", a zbog kojih je, još za života, nazvan *Institut Petranović*. Objavio je 32 knjige u 38 toмова, 16 brošura, 314 naučnih radova u raznim zbornicima i naučnim časopisima, 261 rad u novinama, 259 prikaza u naučnim časopisima i novinama, uredio je 23 posebna izdanja, napisao 36 recenzija knjiga koje su objavljene. Za sobom je ostavio šest neobjavljenih knjiga i 22 članka u rukopisu.

Impozantan stvaralački opus prof. dr Branka Petranovića javnosti je u potpunosti predstavljen delom Dragomira Lončara i Ljubodruga Dimića: *BRANKO PETRANOVIĆ – Bibliografija i biobibliografija*". Uz predgovor prof. dr Đorđa Stankovića (7-11) i uvodno slovo o životnom putu i stvaralaštvu prof. dr Branka Petranovića (15-26), koji su prevedeni i na engleski jezik, ovu jedinstvenu knjigu čine: bibliografija radova prof. dr Branka Petranovića, popis rukopisne zaostavštine, biobibliografija radova o Branku Petranoviću i registri.

U nadahnuto pisanom predgovoru, prof. dr Đorđe Stanković, konstatujući da je prof. dr Branko Petranović bio istoričar svoje epohe, podarujući joj "mnoga

upečatljiva i neprevaziđena dela", zaključuje: "I epoha će se meriti po Branku Petranoviću".

U uvodnoj reči, do sada najpotpunijem pregledu životnog puta i stvaralaštva prof. dr Branka Petranovića, dr Ljubodrag Dimić vidi u Petranoviću istoričara "koji istraživački ratuje sa 'istorijskom distancom' i radovima o anatomiji partijskog bića, degeneraciji lokalne vlasti, dezintegraciji komunističke svesti, uspeva da je 'potuče', ostavljajući dela koja su i danas stručno i naučno 'živa' i aktuelna". Za dr Dimića *Istorija Jugoslavije 1918-1978* je vrhunac Petranovićevog dugogodišnjeg mukotrpnog i iscrpljujućeg rada u izgradnji sopstvenog viđenja jugoslovenske države, čijem je izučavanju posvetio skoro čitav svoj radni vek.

Ističući da su radovi prof. dr Branka Petranovića, zbog bogatstva činjenicama i brojnih konceptijskih i metodoloških inovacija, "naprosto zahtevali i podsticali rasprave", Dimić podvlači da Petranović "nije imao mnogo valjanih sagovornika". S druge strane, kao izuzetan poznavalac stvaralaštva i ličnosti prof. dr Branka Petranovića, dr Ljubodrag Dimić, potpuno tačno, zaključuje da su nagrade i priznanja, koje je Petranović dobijao, "bile u protivrečnosti sa spremnošću da se temeljenim čitanjem i analizom iz njegovog istoriografskog dela izvuku zaključci i do-

segne mudrost kojom prošlost određuje razumevanje sadašnjosti i omogućava nagoveštaj budućnosti". Petranovićeva pak vraćanje ranije istraživanim temama, Dimić objašnjava ne kao "prilagodavanje menama i potrebama svoga vremena", već osobinom "velikog istoričara" da "sa protokom vremena i pojavom novih istorijskih izvora, u naknadnom čitanju, može da ispituje zablude sopstvenih stručnih i ideoloških uverenja".

Osvrt na ličnost i delo prof. dr Branka Petranovića dr Ljubodrag Dimić završava opservacijom o Petranovićevom pedagoškom radu, konstatujući da je kod njega diplomiralo oko 90 studenata, da je zvanje magistra steklo 28 postdiplomaca, a doktorat 19 kandidata, kao i njegovim angažmanom u redakcijama i savetima brojnih istorijskih časopisa i zbornika radova, odnosno u kreiranju naučne politike istorijskih instituta i dokumentacionih centara. Na kraju, dr Dimić je zaključio: "Odlaskom profesora Branka Petranovića srpska i jugoslovenska historiografija doživela je veliko osiromašenje i nenadoknadiv gubitak".

Centralno mesto ove knjige, razumljivo, čini bibliografija radova prof. dr Branka Petranovića (45-174), koju zatim upotpunjuje i biobibliografija (175-218). Njima je obuhvaćeno sve ono što je Petranović napisao u periodu od 1959. do 1995. godine. Pored knjiga, brošura, priloga u zbornicima, časopisima i drugim publikacijama, biobibliografija uključuje i naučno-stručne priloge u novinama, prikaze knjige, uređivačke, redaktorske i recenzirane radove, neobjavljene radove iz zaostavštine, kao i prikaze Petranovićevih dela i tekstove o njemu u enciklopedijama i leksikonima.

Izuzetno stručno urađena, po Međunarodnim standardima za obradu monografskih publikacija (ISBN – M) i Međunarodnim standardima za opis periodičnih publikacija (ISBN – S), biobibliografija sadrži opis svake publikacije ili umnožene celine, i to utvrđenim redosledom podatke: o autoru, naslovu, podnaslovu, izdanju, mestu i vremenu izdanja,

broju strana, formatu i napomeni, pri čemu je uglavnom korišćen princip "de visu" – sa knjigom u ruci. Autori, inače, napominju da su samo za neznatan broj bibliografskih jedinica morali koristiti sekundarne izvore, zbog čega nisu mogli dati njihov potpun kataloški opis. Takve jedinice nose oznaku "neviđeno".

Autori su bibliografske jedinice, odnosno objavljene radove Branka Petranovića razvrstali kao: Posebna izdanja, Prilozi, Prikazi. Svaku od ovih grupa su, dalje, podelili. Posebna izdanja na: knjige, brošure i posebne otiske (separate); Priloge na one objavljene u: novinama, časopisima i knjigama, kao i prikaze knjiga, s obzirom da li su štampani u novinama ili časopisima. Unutar svake podgrupe bibliografskih jedinica autori su se pridržavali hronološkog kriterijuma, dajući za svaku godinu, odvojeno, azbučnim redom ćirilčne odrednice, a zatim abecednim latinične. Uz posebna izdanja navedeni su i sadržaji, što, svakako, čitaocu omogućava da brže pronade ono za šta je posebno zainteresovan.

Radi potpunog sagledavanja naučne delatnosti prof. dr Branka Petranovića posebno je značajan napor autora ove knjige da bibliografski obrade njegove uređivačke, redaktorske i recenzentske radove, kao i što su u ovo izvanredno delo uvrstili radove o samom Branku Petranoviću i njegovim delima. Tako, na primer, saznajemo da su Petranovićevi radovi inspirisali čak 291 prikaz ili osvrst drugih autora, uglavnom eminentnih naučnih radnika i publicista, kao iz Jugoslavije, tako i iz inostranstva.

Da bi ova biobibliografija bila što praktičnija i informativnija autori su je opremili i brojnim registrima: Registar naslova – knjiga, brošura, separata; registar naslova priloga u časopisima, novinama i knjigama; registar naslova prikazanih knjiga, uređivačkih, redigovanih, recenziranih i priređenih dela; registar izdavača; registar autora, urednika, redaktora, recenzenata, priređivača i prikazivača; hronološki registar i registar časopisa i novina.

Ovako koncipirano i izvedeno delo: *BRANKO PETRANOVIĆ – Bibliografija i biobibliografija*", autora Dragomira Lončara i Ljubodraga Dimića nesumnjivo je najveći spomenik velikanu jugoslovenske i srpske historiografije, prof. dr Branku Petranoviću, nenadmašnom istoričaru one Jugoslavije sa kojom je, skoro,

zajedno nestao. Ova knjiga će biti nezao bilazan priručnik u izučavanju istorije jedne države, koja je na balkanskom raskršću, ipak, obeležila XX vek, obeležila epohu, koja će se eto "meriti i po Branku Petranoviću".

Dr Momčilo ISIĆ

Aleksandar Kasaš, *Mađari u Vojvodini 1941-1946*, Novi Sad 1996.

Knjiga Aleksandra Kasaša, koja predstavlja njegovu doktorsku tezu, nov je doprinos dosta oskudnoj literaturi na srpskohrvatskom jeziku o mađarskoj nacionalnoj manjini u Vojvodini. Hronološki, ona nastavlja dve knjige Šandora Mesaroša koje opisuju sudbinu vojvodanskih Mađara u Jugoslaviji između dva svetska rata.

Međunacionalni odnosi su uvek osejtjljiva tema, a posebno su to bili u Vojvodini za vreme Kraljevine Jugoslavije. Kasaš se poduhvatio nezahvalnog zadatka da osvetli ponašanje i sudbinu vojvodanskih Mađara u jednom od najburnijih razdoblja njihove istorije – tokom Drugog svetskog rata i neposredno posle njega. U tom periodu Mađari u Jugoslaviji su se našli u položaju sličnom vojvodanskim Nemcima: bili su podeljeni između više država, a samo u jednoj od njih su pripadali vladajućoj naciji. Ovo je dodatno komplikovalo njihove odnose sa drugim etničkim grupama, a po završetku rata je uticalo da i postupak sa njima od strane novih vlasti bude delimično različit.

U uvodnom delu knjige autor opisuje ukratko položaj Mađara u Kraljevini SHS/Jugoslaviji na osnovu radova Šandora Mesaroša, Vuka Vinavera i drugih, kao i na osnovu svojih istraživanja. Ovo je bilo neophodno da bi se razumelo ponašanje Mađara Vojvodine tokom Drugog svetskog rata: po raspadu Austro-Ugarske, od vodećeg naroda u državi oni su bili degradirani na status nacionalne manjine sa nedovoljnim pravima (što se ogle-

dalo u zapostavljenosti tokom agrarne reforme, nedovoljnom broju škola, ograničenoj kulturnoj delatnosti i skućenim mogućnostima za političko delovanje), koja je uz to (ne bez razloga uostalom) bila sumnjivena za iredentizam. Uspomene na nekadašnju moć i slavu, kao i nezadovoljavajući položaj unutar nove države doprineli su da vojvodanski Mađari nikad nisu stekli osećaj lojalnosti prema državi južnih Slovena.

Prva glava pod ominoznim naslovom *Okupacija ili oslobođenje?* opisuje okupaciju Bačke i Baranje od strane Hortijevih trupa u aprilu 1941. Kao izgovor za okupaciju poslužilo je proglašenje NDH 10. aprila, što je, tobože, oslobodilo Mađarsku obaveza prema Jugoslaviji iz ugovora o večnom prijateljstvu iz 1940. godine: mađarski propagandisti su tvrdili da je proglašenjem NDH Jugoslavija prestala da postoji, te da sledstveno tome ni Mađarska ne može imati više nikakvih obaveza prema nepostojećoj državi. Izgovor za okupaciju Bačke i Baranje je bila navodna zaštita mađarske manjine od terora, a u pozadini se nalazila davnašnja želja Mađarske da povрати teritorije koje je izgubila Trijanonskim ugovorom o miru.

Autor detaljno opisuje proces okupacije i zločine nad srpskim stanovništvom koji su pri tome počinjeni. Prikazana je izgradnja okupacionog aparata i položaj u koji su dovedene potčinjene nacionalnosti, a posebno Srbi. U njihovim redovima najviše su stradali kolonisti koji su u